

Η ρητορική του οικονομικού εγκλήματος στην κλασική Αθήνα

Υπ. Διδάκτωρ: Γεώργιος Ι. Βούλγαρης

Περίληψη

Τα οικονομικά εγκλήματα συνιστούν μια ιδιότυπη κατηγορία αδικημάτων στην κλασική Αθήνα, με ιδιαιτερότητες ως προς την αναγνώρισή τους από το αθηναϊκό δίκαιο και την ποινική τους αντιμετώπιση. Στη πεζογραφία, κυρίως στη ρητορική αλλά και στην ιστοριογραφία, γίνεται συχνά λόγος για περιπτώσεις οικονομικής διαφθοράς πολιτών σε συνάρτηση με τον δημόσιο ή και τον ιδιωτικό βίο, με κυρίαρχα αναφερόμενα αδικήματα τη δωροδοκία και την κατάχρηση. Στο πεδίο της ρητορικής ανιχνεύεται μια σειρά από λόγους στους οποίους το οικονομικό έγκλημα υφίσταται ως βασική ή συμπληρωματική κατηγορία. Η δυνατότητα ομαδοποίησης αυτών των λόγων υπό τη σκέπη του οικονομικού εγκλήματος και περαιτέρω κατηγοριοποίησής τους σε συνάρτηση με το κάθε οικονομικό έγκλημα που εντοπίζεται, εγείρει το ενδιαφέρον για την εξέταση του οικονομικού εγκλήματος συλλήβδην μέσα από το ρητορικό corpus. Η προς εκπόνηση εργασία στόχο έχει να εξετάσει το οικονομικό έγκλημα συνολικά υπό όλες τις μορφές που αυτό εμφανίστηκε στην Αθήνα της κλασικής περιόδου (5^{ος} – 4^{ος} αι. π.Χ.) και τη ρητορική που αναπτύχθηκε γύρω από αυτό.

Η μέχρι τώρα έρευνα έχει επικεντρωθεί ως επί το πλείστον στη μεμονωμένη κατά οικονομικό έγκλημα μελέτη, είτε στο πλαίσιο μιας συγκεκριμένης ή μη συγχρονίας στο φάσμα της αρχαίας ελληνικής ιστορίας είτε σε συνάρτηση με συγκεκριμένες ομάδες ατόμων (π.χ. πρέσβεις), με εστίαση στα τυχόν νομικά δεδομένα που παρέχονται και στη σύμπλεξη εκάστου εγκλήματος με ζητήματα ηθικής και ιστορικής φύσεως. Στη συγκεκριμένη διατριβή, λαμβάνοντας υπ' όψιν το σύνολο των οικονομικών εγκλημάτων που εντοπίζονται στους ρητορικούς λόγους, θα επιχειρηθεί μέσα από μια διαδικασία κατηγοριοποιήσεων με ποσοτικές και ποιοτικές μεταβλητές να διαπιστωθεί η ύπαρξη μίας ρητορικής του οικονομικού εγκλήματος, συνολικά και ανά είδος εγκλήματος, κατά την κλασική εποχή.

Το κύριο πεδίο έρευνας θα αποτελέσουν συνεπώς οι ρητορικοί λόγοι της περιόδου, ενώ συμπληρωματικά ως προς την παροχή σχετικών πληροφοριών θα λειτουργήσουν και άλλα γραμματειακά είδη (όπως η ιστοριογραφία) καθώς και επιγραφές. Οι ρητορικοί λόγοι που θα αποτελέσουν τον πυρήνα του πεδίου έρευνας είναι οι εξής:

- Δημοσθένης: *Κατά Τιμοκράτους, Περί τῆς παραπρεσβείας*
- Αισχίνης: *Περί τῆς παραπρεσβείας*
- Λυσίας: *Κατά τῶν σιτοπωλῶν, Κατά Ἐπικράτους, Κατά Ἐργοκλέους, Κατά Φιλοκράτους ἐπίλογος, Κατά Νικομάχου γραμματέως εὐθυνῶν κατηγορία, Ἀπολογία δωροδοκίας*

Από το σύνολο του προς έρευνα υλικού θα εξαιρεθεί η υπόθεση του Αρπάλου και οι σχετικοί ρητορικοί λόγοι του Δεινάρχου (*Κατά Δημοσθένους, Κατά Ἀριστογείτονος, Κατά Φιλοκλέους*) και του Υπερείδου (*Κατά Δημοσθένους*), καθώς η ρητορική του οικονομικού εγκλήματος, και συγκεκριμένα της δωροδοκίας στους συγκεκριμένους λόγους, αποτέλεσε αντικείμενο της διπλωματικής εργασίας που εκπονήθηκε από τον γράφοντα, υπό τον τίτλο «Η ρητορική της δωροδοκίας στην υπόθεση του Αρπάλου» στο πλαίσιο του ΠΜΣ «Δέξιππος», το ακαδημαϊκό έτος 2019-2020 (<https://pergamos.lib.uoa.gr/uoa/dl/frontend/el/browse/2924272>).

Το υπό έρευνα υλικό θα εξεταστεί πολυμερώς ως προς τα φιλολογικά, νομικά και ιστορικά δεδομένα που δύνανται να διαπιστωθούν αναφορικά με τις διάφορες μορφές του

οικονομικού εγκλήματος. Προς εξυπηρέτηση του σκοπού αυτού η εργασία θα διαρθρωθεί σε τρία βασικά μέρη: α) σε πρώτο επίπεδο θα επιχειρηθεί μια καταλογογράφηση και κατηγοριοποίηση όλων των ανιχνευθέντων οικονομικών εγκλημάτων στο ρητορικό corpus σε συνάρτηση με την αναγνώριση (ή μη) εκάστου τύπου στο αθηναϊκό δίκαιο και την ποινική του περιχαράκωση, β) σε δεύτερο επίπεδο θα εξεταστεί η επιχειρηματολογία που βρίσκεται σε συσχετισμό με το οικονομικό έγκλημα, επί τη βάση του αριστοτελικού διαχωρισμού σε *άτέχνους* και *έντέχνους πίστεις*, γ) σε τρίτο επίπεδο θα επιχειρηθεί μια καταλογογράφηση και ομαδοποίηση του λεξιλογίου που χρησιμοποιείται για την αναφορά στο οικονομικό έγκλημα και λειτουργεί υποστηρικτικά προς την επιχειρηματολογία, με κριτήριο σε πρώτο στάδιο το έγκλημα αναφοράς και σε δεύτερο αριθμητικές και ποιοτικές παραμέτρους ανά ρήτορα και ιστορική συγχρονία εντός της κλασικής εποχής.

Τα άνωθι στοιχεία ως προς τη διάρθρωση, τη μεθοδολογία που θα ακολουθηθεί και το περιεχόμενο ως προς τα επιμέρους στάδια αναπτύξεως της εργασίας παρατίθενται με κάθε επιφύλαξη, καθώς δεν αποκλείεται η πιθανότητα μεταβολής τους κατά μείζονα ή ήττονα βαθμό. Το στοιχείο προς μεταβολή και ο βαθμός πιθανής παρέκκλισής του από τις εισηγητικές προγραμματικές δηλώσεις θα εξαρτηθεί, προϊόντος του χρόνου της έρευνας, από τα δεδομένα που θα προκύψουν από αυτήν και τις τυχόν ανάγκες που θα δημιουργηθούν.